

FICTIUNI FEMININE

CUVINTARI NEROSTITE ALE UNOR FEMEI NESTĂPÂNITE de Christine Brückner • Teatrul German de Stat din Timișoara • Data premierei: 5 februarie 1988 • Regia: Diogene V. Bihoi • Scenografia: Traian Zamfirescu • Recital al actriței Ida Jarcsek-Gaza

Ocazia de a vedea acest recital al actriței Ida Jarcsek-Gaza mi-a oferit-o Festivalul de la Oradea, la trei ani după premiera sa și după regindirea formei spectacologice. Textul Christinei Brückner, intitulat Dacă ai fi vorbit, Desdemona, include și aceste «Cuvintări nerostite...» care, se pare, au făcut carieră în lumea teatrului de expresie germană. O colecție de monologe, expunând personaje diferite și, până la un moment dat, lumi diferite, lată o probă de dificultate pentru interpreta lor unică. Actrița mărește miza apariției scenice și prin faptul că vorbește în română, germană și maghiară. Alternarea, ca și principiul selecției fragmentelor care vor fi spuse într-una din cele trei limbi presupun o premeditare a sensului unificator, dar și a portanței sale expresive.

Spațiul scenic al recitalului (realizat de Traian Zamfirescu) este și o primă indicație asupra acestei operațiuni prealabile pentru că, de la început, privirea surprinde simplitatea locului de joc — un podium circular, de lemn, vopsit în gri, în mijlocul cărui stă o mică vază albă. Interpretă este îmbrăcată în vestimente negre, cu o mantie vișnie și cu un lanț lung la gât, accesoriile urmând să fie schimbate sau purtate altfel în funcție de personajele pe care le va interpreta. Ultimul dintre ele este dominat de un alb strălucitor. Dacă la început actrița, în Clitemnestra, va avea o postură majestuoasă, dar nu hieratică, rostind textul evident «de sus», finalul recitalului e o ipostază a «cumințenței», a umilinței — vocea este coborâtă, forța expresiei scenice a personajului pare să se fi retras, ca reflux al unei energii până atunci teribile, iar actrița, așezată, pare să vorbească luind ca interlocutor o lumină gălbule difuză aflată la nivelul de jos al privirii, de-a sfința și de-a dreapta ariei de joc.

Remarc aceste elemente de spațializare și atmosferă ale recitalului pentru că nu o dată ele devin importante în relansarea «dialogului monologat» al actriței. Ida Jarcsek-Gaza a gândit acest periplu feminin (sfătuită regional de Diogene V. Bihoi) nu ca pe un melanj întimplător din «Cuvintările...» Christinei Brückner, ci, dincolo de forța de impresie pe care ipostazele ei — Clitemnestra, terorista Gudrun Ensslin, Katharina von Bora și Donna Laura — o vor putea avea asupra spectatorului, din perspectiva unei feminități netrucate. Este ceea ce contează aici.

Traseul existențial al acestor ficțiuni feminine, dacă ar fi să-l «observăm», arată clar că ecuația sa originară cuprinde doi termeni de referință — agresivitatea motivată și iubirea. De la cuvintele nestăpânite spuse în fața mormintului lui Agamemnon (ipostaza Clitemnestra), când suvoii vorbelor și plastica violentă a corpului trasează o schiță fără nuanțări de culoare, până la aerul întîmplat al ultimei sale ipostaze, când actrița joacă în afara podlului circular, vorbind persuasiv, chiar calm, senzația este a unei traectorii a filmului care nu-și refuză izbînda sau eşecul. Al doilea personaj, al teroristei aflate în închisoare, este mai încărcat de unele semne exterioare ale expresivității și poate de aceea convinge mai puțin cînd vorbește despre sinucidere. Izbirea obsesivă a lanțului de marginile podlului produce mai puțin senzația scotată. Finalul acestui «ficțiun» este și acela care marchează trecerea spre refluxul unei forțe a feminității în favoarea considerării lirice a existenței în lume. După dezvoltările marcate ale epicului, retragerea în simplitatea suferinței și a iubirii este ca o înțelegere asumată a destinului.

Spectacolul Teatrului German de Stat din Timișoara e un tip de recital care nu apelează la o strategie formală, proprie altor recitaluri de poezie sau cu texte de teatru unde accesoriile scenografice și efecte de lumină «frumoase» creează un ecran deturnd în grade variabile sensuri comunicabile. Ida Jarcsek-Gaza înțește și un alt tip de expresivitate unde alternanța lingvistică (română, germană, maghiară) produce efecte surprinzătoare prin concentrarea interesului asupra semnificației teatrale a recitalului său. Ficțiunile actriței, foarte interesante, emoționante prin directetea expunerii, compun din mișcări sigure un teritoriu al scenei pe care Ida Jarcsek-Gaza îl stăpînește fără urmă de îndolală.

MARIAN POPESCU

O SIMPLITATE ELOCVENTĂ

HEI, OAMENI BUNI! de William Saroyan • Teatrul de Stat din Rîmnicu Vilcea — trupa de teatru «Eugen Ionescu» • Data premierei: 24 aprilie 1991 • Regia și scenografia: Petru Vutcărau • Distribuția: Petru Vutcărau; Gheorghe Griu (Tinărul); Elvira Platon (Fata); Emil Gaju (Soțul); Lumina Tulgăra (Femeia); Boris Cremene, Radu Constantin (Doi bărbați).

Sub egida Teatrului de Stat din Rîmnicu Vilcea (care există doar la numărătoare voturilor și pe statul de funcțiuni, neavînd însă un sediu și un colectiv artistic propriu), trupa de teatru «Eugen Ionescu» din Chișinău («strămutată» la Vilcea pentru perioada 14 februarie — 1 iulie 1991) a prezentat la Oradea prima sa producție realizată în România: Hei, oameni bunii de William Saroyan, în re-

gla lui Petru Vutcărau. După valoroasa «carte de vizită» cu care și-a făcut intrarea în țară — spectacolul Așteptîndu-l pe Godot de Samuel Beckett, jucat la sărbătorirea celor 150 de ani al Naționalului leșean și apoi în Festivalul național «I. L. Caragiale» din toamna lui 1990 — pretențiile criticii față de această trupă erau întru totul justificate, ca și acelea ale publicului, venit nu altfel decît ca «la pomul lăudat». Dacă mai adăugăm faptul că Așteptîndu-l pe Godot fusese inițial un spectacol de diplomă (avînd meritul lansării acestei trupe), iar Hei, oameni bunii era o întreprindere artistică plină de riscuri, asumată absolut pe cont propriu, vom înțelege poate mai bine emoțiile realizatorilor, interesul special al criticii și importanța spectacolului ca atare în viața trupel.

Ei bine, departe de a dezamăgi, și în cluda vitregilor condițiilor de la actualul sediu provizoriu, trupa de teatru «Eugen Ionescu» din Chișinău a oferit unul dintre puținele spectacole bine gândite, solid articulate și impresionant interpretate din cîte s-au perindat la această a VIII-a ediție a Festivalului de teatru scurt de la Oradea. Nimic epatant în regia și scenografia acestui spectacol, de o benefică «sărăcie». Un practicabil cenușu, bine delimitat prin eclera, se vedește suficient pentru a sugera spațiul unei celule de închisoare. Mai departe e treaba actorilor. Iar conducătorul jocului lor, actorul (și regizorul) Petru Vutcărau nu-și propune decît o strictă supunere la obiect, simplitatea și adecvarea mijloacelor de expresie urmînd să elibereze esența umană a dramei aduse în discuție. Fără supralicitarea violenței, tocmai pentru că violența nu e doar cea exterioară, vizibilă, ci și cea de a fi. Nici o emfază în jocul actorilor, nici o urmă de retorism. Demonstrația e rece, lucidă, necruțătoare tocmai prin laconismul ei. Iar accentele patetice, atîtea cîte sînt, vin dintr-o nedezmînițită candoare, supraviețuind straniu în mijlocul violenței, ca o șansă de regenerare morală ce se ignoră pe sine. Ce se va întîmpla cu această șansă, spectacolul nu ne mai spune. S-ar putea ca ea să depîndă, în continuare, de fiecare dintre noi. Dar cîți vor avea tăria să n-o ignore, sub presiunea din ce în ce mai puternică a cotidianului!

Actrița de o delicată sensibilitate, capabilă să-și adune tot sufletul într-o privire și toată durerea într-o mîngîiere abia schițată, Elvira Platon dă o tensionată interpretare rolului Fetei, conferindu-i totodată, fără nici o ostentație, valori simbolice. E la început de drum și drumul acesta, dacă va fi urmărit cu tenacitate, poate fi al unei strălucite cariere artistice. Tinărul e intruchipat cu destulă siguranță și forță de Gheorghe Griu, actorul vîdînd o nu mai puțin generoasă disponibilitate sufletescă. În plus, are farmecul unui star și o «detentă» scenică puțin obișnuită, încît pare hărăzit, și el, unei cariere ușite din comun. Refuzînd străidențele de orice fel, aft de la îndemîni pentru «caracterizarea» personajelor ce le-au fost încredințate, dau dovadă de

o neașteptată măsură, de siguranță și precizie a nuanțelor Emil Gajiu, în rolul Soțului, și Lumina Tulgăra, în acela al Femeii. [Echivalentul românesc al numelui Svetlana, dacă de el e vorba, e totuși Luminia, ceea ce de altfel nici n-ar suna rău!]

În distribuție, excelentul actor Petru Vutcăraiu figurează și ca prim interpret al rolului Tînărul. Ca regizor, a considerat, totuși, că la Oradea apariția în acest rol era mai importantă pentru colegul său, Gheorghe Grîu. Dacă mie, scriind acest lucru, mai că nu-mi vine să cred, dvs. ce părere aveți, stimați colegi de breaslă al lui Petru Vutcăraiu? Din ce adîncuri de simțire românească vin oamenii ăștia! Ce-ar fi să fim mai atenți și la altceva decît la accentul lor!

VICTOR PARHON

P. S. Elvira Platon a primit Premiul pentru cea mai bună interpretare a unui rol feminin, iar Gheorghe Grîu, unul dintre premii de interpretare a unui rol masculin. Numele lui Petru Vutcăraiu nu figurează în palmaresul festivalului. Gestul său nu poate fi însă uitat atît de ușor.

Elvira Platon și Gheorghe Grîu

GĂBOR JÓZSEF «Cu fiecă plecare...»

O dată cu Gábor József moare ceva din teatrul orădean... O «pärticică» — spunea — din acest teatru sînt și eu... A murit! Imposibil!

Tocmai ne-am despărțit...

Așa a fost. Cu cîteva ore înainte proiecta un spectacol cu colegii secției române. Generos, le propunea un spectacol cu piesa «Psalmi de iarnă» pe care ar fi urmat s-o traducă și s-o monteze el însuși...

Prieten cu tinerii, el le dădea tuturor voie să i se adreseze cu apelativul «Joska» și să-i spună servus: în felul acesta maestrul încerca să-i ridice pe «puștii» teatrului la el...

În cele peste cinci decenii de teatru Joska a jucat sute de roluri. Dar ce spun a jucat! Cel mai adesea el a fost. Identificîndu-se cu personajele, artistul le insufla ceva din personalitatea sa puternică, inconfundabilă. A jucat sute de roluri cu aceeași neprefăcută bucurie: dramă, comedie, operetă, cabaret, comedie muzicală... A jucat Shakespeare și Shaw, Hubay, Brecht, Schiller, Dürrenmatt, Madách, Caragiale, Móricz Zsigmond, Méhes, Cehov, Hugo, Szigligeti, Lovinescu. Cînd «se odihnea» semna ca regizor spectacole de neuitat: cu predilecție comedii muzicale, operete, spectacole de cabaret. Ii făcea o imensă plăcere să binedispună spectatorul pe care-l stima

și-l prețuia ca nimeni altul.

El însuși era un tip vital, un om care iubea, poate la fel de tare ca scîndura scenei, viața: prețuia cum se cuvine o mîncare rafinată, un pahar de vin vechi, o femeie frumoasă... Era un înțelept. Ura prefăcătoria, nu era moralist: nu spunea niciodată nimănui ce să facă; cu toate acestea, știa ca nimeni altul să sfătuiască, povestînd «pilde» teatrale. O făcea cu farmec și umor inegalabile.

De o imensă franchețe, privirea lui intens albastră prețindea răspunsuri neocolite... A fost pînă în ceasul din urmă neliniștit, nemulțumit. Detesta lenea: voia să mai lucreze ceva, să mai creeze un rol, un spectacol...

Niciodată moartea nu este dreaptă, dar moartea lui Gábor Jóska înfîmplată în prețuia plecării în turneu cu «Psalmi de iarnă», ne apare tuturor simbolică. Ce poate însemna moartea unui artist, dacă nu o vremelnică plecare într-un turneu!

Cu el dispărea unul din marii artiști maghiari din Ardeal, ai generației «de aur»: Kovacs Gyorgy, Senkalszky, Solti, Hallasi. Ultimul mohican... Aidoma lui Manole Crudu din «Moartea unui artist», pe care l-a jucat magistral, Gábor József pleacă împăcat cu sine și cu semenii...

E.P.

MOARTEA UNUI ARTIST:

